

**Herkennen van steen en afwerking.
Wat zit er zoal in de collecties, en wat is waar ?**

Timo G. Nijland¹
¹*TNO*

In het kader van de samenwerking MonumentenKennis is niet alleen nieuw onderzoek gedaan, maar ook aandacht besteed aan kennisoverdracht op het gebied van natuursteen. Het betreft:

- Het opstellen van een handleiding voor het herkennen van natuursteen gebruikt in Nederlands gebouwd erfgoed tot ca. 1840.
- Het maken van een handleiding voor het herkennen van afwerkingen op natuursteen.
- Het ontsluiten van de natuursteencollecties van de TU Delft en de RCE.
- Het maken van een database van het gebruik van natuursteensoorten aan monumenten in Nederland.
- Het herzien van de natuursteen schade-atlas in het Monument Diagnose en Conservering Systeem.

Al deze producten zullen in de loop van 2016 beschikbaar komen via de website van MonumentenKennis.

Herkennen van natuursteen

Het herkennen van gebruikte natuursteensoorten is voor velen lastig. Toch is dat zonder veel materiaalkennis maar met wat basale historische kennis heel wel mogelijk, mits we ons beperken tot de periode tot ca. 1840. Daarna wordt het aantal mogelijke herkomsten zo groot dat zonder nader (microscopisch) onderzoek vaak geen uitspraak gedaan kan worden. Daarvoor zijn sommige keuzes vaak heel simpel. Zo zijn er voor een wit-gele zandsteen, gebruikt buiten Limburg en na 1100, eigenlijk maar twee keuzen: Bentheimer of Obernkirchener. De eerste versie van de *Handleiding voor de herkenning van natuursteensoorten in Nederlands gebouwd erfgoed voor ca. 1840* is integraal opgenomen in deze syllabus en is opgesteld door Timo Nijland en Wim Dubelaar.

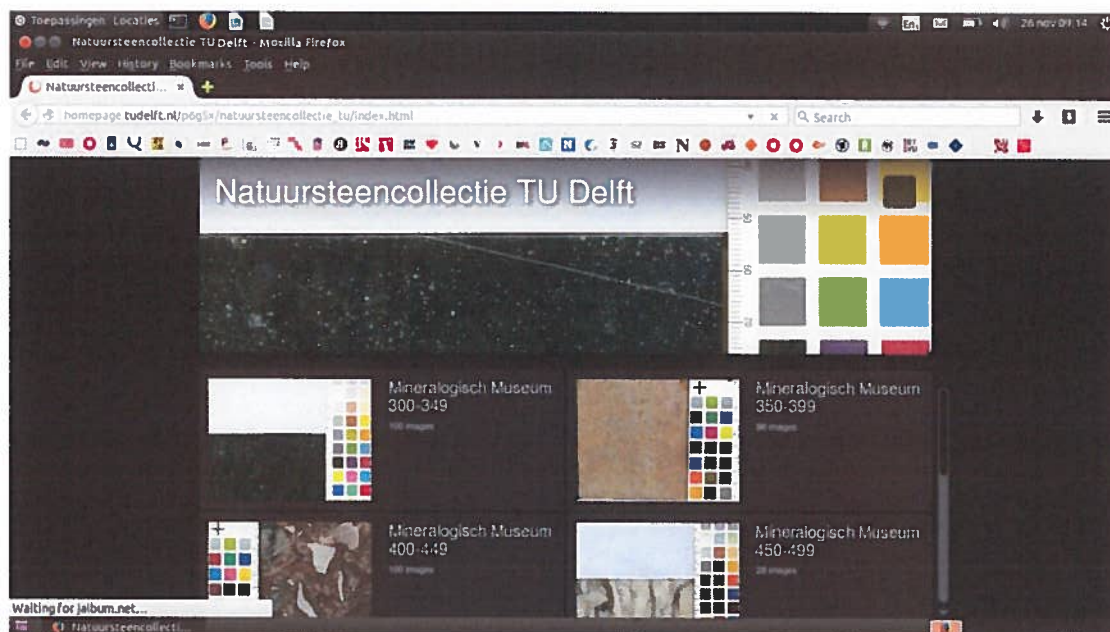
Herkennen van afwerkingen

Net als het herkennen van de gebruikte natuursteensoort wordt het herkennen van afwerkingen van natuursteen vaak als moeilijk ervaren. Toch is met goed kijken ook door een niet-specialist tot het juiste antwoord te komen. De *Handleiding voor de herkenning van afwerkingen van natuursteen* opgesteld door Hendrik Jan Tolboom leidt de gebruiker met simpele gerichte vragen naar de juiste afwerking. Deze handleiding is ook in de syllabus opgenomen.

Ontsluiting lithoteken

Zowel de Faculteit Bouwkunde van de TU Delft als de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed hebben uitgebreide collecties natuursteen gebruikt in de bouw. De collecties zijn bij buitenstaanders vaak onbekend en niet makkelijk toegankelijk. Om de toegankelijkheid te vergroten zijn de monsters in beide collecties gefotografeerd of, bij gepolijste vlakken, gescand. Op basis hiervan zullen de collecties via internet worden

ontsloten (Fig. 1); het is de bedoeling dat in de toekomst onder meer materiaalgegevens worden toegevoegd. Dit deelproject is uitgevoerd door Wido Quist en Rutger Morelissen.

Fig. 1. Schermafbeelding van de website met de natuursteencollectie van de TU Delft.

Database voorkomens

De vraag komt nog al eens op: Waar zit deze steen nog meer? Achtergrond kan een (bouw)historische zijn, maar ook de wens om te zien hoe een steensoort zich onder bepaalde condities gehouden heeft. Daarom is een begin gemaakt met een database van het voorkomen van natuursteen in Nederlands gebouwd erfgoed, op basis van zowel literatuur als persoonlijke waarnemingen. De eerste versie van de database bevat circa 2500 items en zal in de toekomst uitgebreid worden. Uitvoering was in handen van Hendrik Jan Tolboom, Timo Nijland, Wim Dubelaar en Wido Quist.

Natuursteen schade-atlas

De juiste herkenning van een schade lijkt triviaal maar is van groot belang voor de instandhouding van natuursteen. Het zorgt er voor dat mensen over hetzelfde praten en, bijvoorbeeld na lezing van een rapport, advies of bestek, ook weten wat ze moeten aanpakken. Het is ook essentieel om tot de juiste schadediagnose te komen. En zonder juiste schadediagnose geen adequate conserveringsaanpak. Er zijn verschillende (inter)nationale schade-atlassen en terminologieën voor natuursteen in omloop, met allen hun eigen beperkingen of onvolledigheden. Daarom is de natuursteen schade-atlas zoals die in het Monument Diagnose en Conservering Systeem is opgenomen herzien door een werkgroep onder leiding van Rob van Hees en Silvia Naldini. Van de werkgroep maakten verder deel uit: Wim Dubelaar, Ineke Joosten, Barbara Lubelli, Rutger Morelissen, Timo Nijland, Bertil van Os, Wido Quist en Hendrik Jan Tolboom. De huidige versie is, met een beperkt deel van de illustratie, in deze syllabus opgenomen.